

Fulya ÖZKAN

Dr. Öğretim Üyesi, Uluslararası İlişkiler, Akdeniz Üniversitesi
fulyaozkan@akdeniz.edu.tr
ORCID: 0000-0002-3710-5549

Zaman ve Mekân Kavramları Bağlamında Tarih ve Uluslararası İlişkiler Arasındaki İlişkiyi Yeniden Düşünmek: Tarihsel Bir Uluslararası İlişkiler Mümkün Mü?

Öz: Postmodern yaklaşımların etkisiyle son yıllarda sosyal bilimlerdeki disiplinlerarası çalışmaların sayısı artmaktadır. Uluslararası ilişkiler disiplini de bu alanlardan biri olmuştur. Bu bağlamda bu çalışmada, tarih disiplininin uluslararası ilişkiler alanına yaptığı kuramsal ve yöntemsel katkıya değinilecektir. Eskiden tarihsel çalışmalar, uluslararası ilişkiler çalışanlarının argümanlarını doğrulamak ya da yanlışlamak için kullanılan bir araç olarak görülürken son dönemlerde tarihin bu alana çok daha geniş bir bağlamda katkı sunabileceğine dair yeni yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Uluslararası ilişkiler disiplini, özellikle Soğuk Savaş'ın bitmesi sonrasında hızı artan küreselleşme olgusuyla daha yakından ilgilenmeye başladıkça, dünya tarihini şekillendiren yapısal ve uzun erimli analizler de küresel siyasetin günümüzdeki durumunu anlamak ve dolayısıyla da dış politika yapım süreçlerini kolaylaştırmak için daha fazla değer kazanmıştır. Bu hususta ilk akla gelen yaklaşım tarihsel sosyoloji olsa da İngiliz Okulu'nun etkisini de göz ardı etmemek gerekir. Son olarak postmodern bakış açılarından etkilenen inşacılık ve post-yapısalcı yaklaşım da uluslararası ilişkiler alanına içkin kavramları sorgulayarak yapısökümüne tabi tutmuştur. Bu gelişmeler bağlamında, bu çalışmada özellikle İngiliz Okulu, inşacılık ve postyapısalcılığın uluslararası ilişkiler disiplinine yaptığı katkı üzerinde durularak genel de "zaman" mevhumu ile özdeşleştirildiği için güncel küresel gelişmeleri anlamak açısından pek de önemli olmadığı düşünülen tarihsel çalışmaların uluslararası ilişkiler alanı üzerinde bıraktığı teorik ve metodolojik etki incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: *Uluslararası İlişkiler Teorisi, Tarih, İnşacılık, Postyapısalcılık, Disiplinlerarasılık*

İlgili makale "Araştırma ve Yayın Etiğine" uygun olarak hazırlanmıştır.

Tür: Araştırma Makalesi

Makale Gönderim/Kabul Tarihleri: 03.11.2019/16.05.2020

Kaynak Gösterim: Özkan, Fulya. 2020 "Zaman ve Mekân Kavramları Bağlamında Tarih ve Uluslararası İlişkiler Arasındaki İlişkiyi Yeniden Düşünmek: Tarihsel Bir Uluslararası İlişkiler Mümkün Mü?" *DSJOURNAL* 1 (1) (Haziran): 1-16

Fulya ÖZKAN

Dr. International Relations, Akdeniz University
fulyaozkan@akdeniz.edu.tr
ORCID: 0000-0002-3710-5549

**Rethinking the Relationship between History and International Relations in the Context
of Time and Space Concepts:
Is Historical International Relations Possible?**

Abstract: Thanks to postmodern approaches, the number of interdisciplinary works has recently increased in the social sciences, including international relations. Therefore, this article will analyse how the discipline of history has contributed to the discipline of international relations both theoretically and methodologically. Previously, students of international relations have used historical studies as a tool to verify or falsify arguments of international relations theories. However, recently, it has been discovered that history may contribute to international relations in a much wider context. With the end of the Cold War, as the students of international relations got more interested in the concept of globalization, they also started to discover the structural and long-term factors that shaped important processes in world history in order to understand the current situation of world politics and in order to determine foreign policymaking. Historical sociology and English School may be mentioned as two examples of such historical approaches in international relations. Last but not least, constructivism and poststructuralism, which have been influenced by postmodern approaches, have deconstructed major concepts of international relations. In this context, this article will examine how English School, constructivism, and poststructuralism have contributed to the studies of international relations. Thus, this paper will underline how the discipline of history has influenced the discipline of international relations both theoretically and methodologically even though it has been usually associated with the concept of time and therefore not suitable for understanding current events and developments in international politics.

Keywords: *International Relations Theories, History, Constructivism, Poststructuralism, Interdisciplinarity*

The related article has been prepared in accordance with "Research and Publication Ethics".

Genre: Research Article

Article Submission/Approval Dates: 03.11.2019/16.05.2020

To Cite: Özkan, Fulya. 2020 "Zaman ve Mekân Kavramları Bağlamında Tarih ve Uluslararası İlişkiler Arasındaki İlişkiyi Yeniden Düşünmek: Tarihsel Bir Uluslararası İlişkiler Mümkün Mü?" *DSJOURNAL* 1 (1) (June): 1-16

Zaman ve Mekân Kavramları Bağlamında Tarih ve Uluslararası İlişkiler Arasındaki İlişkiyi Yeniden Düşünmek: Tarihsel Bir Uluslararası İlişkiler Mümkün Mü?

1959 yılında kurulan ve dünya çapında uluslararası ilişkiler ile ilgilenen akademisyenler ve bağımsız araştırmacıları bir araya getiren ISA (*International Studies Association*, yani Uluslararası Çalışmalar Topluluğu ya da Derneği), 2013 gibi oldukça yakın bir tarihte çalışma alanları içerisinde "Tarihsel Uluslararası İlişkiler" (*Historical International Relations*) adı altında ayrı bir kısım daha tanımlamıştır (isanet.org, t.y.). Bu husus, uluslararası ilişkiler çalışanlarının özellikle son yıllarda tarih ve uluslararası ilişkiler disiplinleri arasındaki ilişki hakkında fikir yürüttüğünü gösteren önemli gelişmelerden birisidir.

Bu bağlamda son birkaç on yıldır uluslararası ilişkiler alanı içerisinde tarihe yönelik artan bir ilgi olduğunun altını çizmek gerekir. Bu hususta çalışanlar bu iki disiplin arasındaki birlikteliği, Soğuk Savaş'ın bitmesi sonrasında sistemsel unsurlar yerine bizzat insan faktörü üzerine odaklanan küresel çaptaki toplumsal hareketler gibi gelişmelerin ya da 11 Eylül sonrasında asimetrik güç gibi devlet dışı aktörlerin öneminin açıklanabilmesi için tarihsel analizlerin kaçınılmaz olmasına bağlamaktadır (Haber, Kennedy ve Krasner, 1997, 38, 40; Reus-Smit, 2008, 395-398; Roberts, 2006, 706, 714; Elman ve Elman, 2008, 361).

Ancak Türkiye'de bu iki disiplin arasındaki ortaklık, siyasi tarih çalışmaları çerçevesinde, o da yaygın olarak Avrupa kıtasında Fransız Devrimi sonrasında gerçekleşen tarihsel gelişmeleri kronolojik olarak anlatmanın ötesine çok az geçebilmektedir. Son yıllarda özellikle tarihsel sosyolojinin uluslararası ilişkiler üzerindeki etkisi hakkında verimli çalışmalar yapılarak bu eksikliğin giderilmesi noktasında önemli katkılarda bulunulmaya başlanmıştır. Bu hususta özellikle Faruk Yalvaç'ın çalışmaları ön plana çıkmaktadır (Yalvaç, 2013; Yalvaç, 2018), ancak tarihsel sosyolojinin uluslararası ilişkilere yaptığı katkı yazar tarafından başka bir çalışmada ele alındığı için burada ayrıca üzerinde durulmayacaktır (Özkan, 2019). Her halükarda tarihsel sosyolojik yaklaşımın ötesinde tarih ve uluslararası ilişkiler disiplini arasında başka kuramsal bağlantılar kuran çalışmalar ne yazık ki yok denecek kadar azdır.¹

Bu bağlamda bu çalışmada, tarihsel bakış açısının uluslararası ilişkilere yapabileceği katkı noktasında mütevazı bir değerlendirme yapılması hedeflenmektedir. Uluslararası ilişkiler her ne kadar daha çok siyaset biliminin içerisinden çıkmış bir disiplin olarak düşünülse de özellikle alanın halen başat kuramsal yaklaşımı olduğunu söyleyebileceğimiz realizm göz önünde bulundurulduğunda E. H. Carr gibi ön plana çıkan ilk teorisyenlerinin tarih kökenli olduğunu unutmamak gerekir. Dolayısıyla aslında iki disiplin arasında zaten içkin bir ilişki olduğu söylenebilir. Hatta daha da eskiye gidildiğinde her ne kadar artık günümüzde eleştirilen² bir husus olsa da realist teorinin kökenleri Leopold von Ranke, Thomas Hobbes, Niccolo Makyavelli, hatta Tucydides gibi tarihi şahsiyetler bağlamında yüzyıllar öncesine dayandırılmaktadır. Bu kişiler, 20. yy'da ortaya çıkan realizmin öncülleri olarak kabul edilir.

Bu bağlamda uluslararası ilişkilerin ihtiyaç hissedildiğinde tarihten faydalandığı, en kötü ihtimalle iki disiplin arasındaki ilişkinin bu örneklerde olduğu gibi faydacı bir yaklaşımla araçsallaştırıldığı söylenebilir. Uluslararası ilişkiler çalışanları tarafından tarihin benzer

¹ İstisnalardan bazıları için (Aydınlı, Kurubaş ve Özdemir, 2015; Kurubaş, 2008).

² Buradaki sorun, henüz "uluslararası" kavramının kendisi dahi kullanılmazken eserler kaleme alan düşünürlerin, uluslararası ilişkiler disiplininin ve teorisinin öncülleri olarak kabul edilmesinin tarihsel yöntem açısından sorunlu, daha açık bir ifadeyle anakronik bulunmasıdır (Nardin, 2013, 403).

şekilde araçsallaştırılarak kullanıldığı bir başka alan da genellemeler yaparak oluşturulan kuramsal çıkarımların tarihten örnekler verilerek doğrulanması noktasında olmuştur.

Dolayısıyla bahsi geçen iki disiplin arasındaki ilişkinin yeni olmadığı ya da yeni keşfedilmediği sonucuna varmak mümkündür. Ancak bu çalışmada bu tür araçsal yaklaşımların ötesine geçilerek tarih ve uluslararası ilişkiler disiplinleri arasındaki ilişki yeniden düşünülmeye çalışılacaktır. Zira tarihsel sosyoloji ya da siyasal psikoloji gibi disiplinlerarası kavramlar sosyal bilimlerde oldukça yerleşik ve yaygın kullanılır hale gelmişken "tarihsel uluslararası ilişkiler" başlıklı bir alt-disiplin neden olmasın sorusu haklı olarak akıllara gelmektedir.

Olası İşbirliği Alanları

İki disiplini, gerek teorik gerekse yöntemsel olarak harmanlayarak bir araya getirmek iki farklı şekilde gerçekleşebilir. İlk olarak tarihsel olayları kendi yerelliğinin dışına çıkararak dünya tarihi içerisine yerleştirmek, bu hususta verimli bir bakış açısı sunabilir. Örneğin Türkiye'de uluslararası ilişkiler disiplinini, gerek diplomasi tarihi çalışmaları gerekse Türk dış politikası ve Orta Doğu bölgesel politikası üzerindeki etkisi açısından yakından ilgilendiren ve dolayısıyla da oldukça önem taşıyan bir konu olan Osmanlı devletinin tarihi; dünya siyasetini etkileyen, hatta Avrupa'daki günümüz devletler sisteminin ortaya çıkmasına katkıda bulunan bir dünya imparatorluğu olarak dünya tarihi içerisine yerleştirilerek ele alınabilir. Ancak ne yazık ki Türkiye'de özellikle son yıllarda yayınlanan Osmanlı diplomasi tarihi hakkındaki kitaplara bakıldığında bu tür bir "dünya devleti" yaklaşımının ve Osmanlı tarihini dünya tarihi ile ilişkilendirerek ele alan çalışmaların, Halil İncalcık gibi bazı istisnaları olsa da daha çok çeviri kitaplarda hâkim olduğu görülmektedir.¹

Oysaki gerek Osmanlı devleti gerekse genel olarak bakıldığında tarihi olay ve gelişmeler sadece kendi kronolojik güzergâhı içerisine hapsedilmeden mekânsal olarak çok daha geniş bir bağlamda ele alınmalı ve dünyanın farklı köşelerinde vuku bulan gelişmeler birbiriyle etkileşim içerisindedir. Bu bakış açısı aşağıda da ele alınacağı üzere uluslararası ilişkilerin alt kollarından bir diğeri olarak düşünülebilecek karşılaştırmalı siyaset çalışmalarının da güçlenmesine katkı sunabilir.

Dünya tarihi ve güncel uluslararası sorun ve gelişmeler arasında bağlantı kuran bir zemin oluşturulduğunda, özellikle Sovyetler Birliği'nin yıkılması ve Soğuk Savaş'ın sona ermesi sonrasında ağırlıklı olarak sosyal bilimcilerin gündemine giren küreselleşme kavramı da uluslararası ilişkiler çalışanları ve tarihçilerin ortak ilgi alanlarından birisi haline gelebilir. Hatta Türkiye'de henüz pek yaygın olmasa da dünyada küresel tarihin öneminin artması, bu hususta ilerisi için umut vaat eden bir gelişmedir.

Keza benzer şekilde tarih disiplini de uluslararası ilişkilere katkı sunabilir. Uluslararası ilişkilerin yaptığı gibi genellikle ulus-devlet olarak tasavvur edilen farklı mekânlar arasındaki ilişki incelenirken zaman mevhumu da göz önünde bulundurularak tarihsel bulgular eşliğinde analizler yapılabilir. Örneğin gerek ülkemizi ve içerisinde bulunduğu bölgeyi gerekse tüm dünya siyasetini derinden etkileyen Arap Baharı'nın, hemen hemen her ülkede aynı nedenlerle ortaya çıkmasına rağmen bu tür benzer toplumsal hareketlerin neden farklı ülkelerde farklı seyir izlediğini, neden Mısır gibi bir ülkede darbeye sonuçlanırken bir diğerinde (Suriye, Yemen ya da Libya örnek verilebilir) iç savaşa evrildiğini anlamak için bu ülkelerin geçmişlerine ve tarihine bakılmadan bir sonuca varmak mümkün değildir. Zira devlet ve toplumların siyasi kültürü ve hafızası, tarihsel bir süreç içerisinde şekillenir ve bir gecede değiştirilmeleri mümkün

¹ Örnekler için bkz. (Faroqhi ve Fleet, 2016; Faroqhi, 2017; Goffman, 2014; İncalcık, 2017; Karpat, 2016; Turan, 2015).

değildir. Bu yüzden devlet ve toplumların geçmişleri bugün içerisinde buldukları koşulları, dolayısıyla da uluslararası siyaseti derinden etkilemektedir ve tam da bu yüzden dış politika yapım sürecinde tarihsel veriler göz önünde bulundurulurken kararlar alınmalıdır.

Analiz Düzeyleri Tartışması

Bu bağlamda aslında uluslararası ilişkilerin üç temel analiz düzeyinden olan birey, devlet ve sistem kavramları da tarih disiplini ile etkileşim içerisinde yeniden tanımlanabilir. Son yıllarda, özellikle Soğuk Savaş'ın bitmesi ve küreselleşmenin etkisiyle bölge de bir alt-sistem olarak bu üç analiz düzeyi arasında dördüncüsü olarak yerini almaya başlamıştır. Bu çerçevede devlet ve uluslararası sistem arasına bölge de eklenerek her biri bir mekânsal analiz düzeyi olarak yerel, bölgesel ve küresel şeklinde yeniden tanımlanabilir ve bunların her birinde yakın tarihte yaşanan dönüşümler incelenerek güncel uluslararası ilişkiler gelişmeleri bu çerçevede açıklanabilir.

Tam da bu noktada, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi'nin düzenlediği II. Uluslararası İlişkiler Kongresi'nin de ana teması olan Doğu Akdeniz bölgesi ile alakalı olarak ünlü tarihçi Fernand Braudel'in Akdeniz dünyası ve tarihi hakkında yaptığı çalışmasını hatırlamakta fayda vardır (Braudel, 2019). Braudel'in üç ciltlik *II. Felipe Döneminde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası* adlı eserinde en üst katmanda yönetimde yer alan kişiler ve onları da içererek hızlı bir şekilde değişen olaylar incelenmiştir. Yavaş değişen ve konjonktür adını verdiği ikinci katmanda, kurumlar ve sosyo-ekonomik yapı yer alır. En altta ise coğrafyanın beraberinde getirdiği özelliklerinden ötürü değişmeyen jeopolitik gerçeklik ve tarih (*long duree*) yatar. Tüm bunlar, Braudel'i küresel tarih anlayışına yöneltmiştir. Bundan kastı sadece dünya tarihi değil, incelenen konuyu anlamak için onun mekânsal sınırları dışına çıkılması gerektiğidir (Gülsunar, 2018, 47-48). Kısacası Braudel, gündelik hayatın mikro tarihi ile toplumun yapısal eğilimlerinin makro tarihini bütünleştirmiştir.

Teorik Birliktelik

Uluslararası ilişkilerde kullanılan analiz düzeylerini mekânsal kategoriler olarak ele alıp her birinin tarihsel analizini yaparak güncel gelişmeleri anlama çabası, tarih disiplininden esinlenen uluslararası ilişkiler çalışmalarına kuramsal bir zenginlik sunma potansiyeli de taşır. Örneğin Colin ve Miriam Elman, tarih ve uluslararası ilişkiler arasındaki farklılıklara değinirken her iki disiplinin tam da bu farklılıkları yüzünden birbirinden faydalanabileceğini belirtmiştir. İki disiplin arasındaki farklılıklar basite indirildiğinde anlatı veya teori odaklı olma, geçmişini inceleme veya öngöründe bulunma, tikel olaylar vurgusu ile genellemeler yapma ve çok-nedenlilik ile tek-nedenlilik şeklinde karşımıza çıksa da yazarlar bazen bunların abartıldığını düşünür. Örneğin tarihçilerin tekil olaylarla ilgilendiği kabul edilse de olayların ardında yatan nedenleri araştırma noktasında teoriye başvururlar (Elman ve Elman, 1997, 7, 10, 15, 21).

Benzer şekilde Paul Schroeder de tarih ve siyaset bilimi arasında olduğu varsayılan farklılığın abartıldığını belirtmiştir. Tarihçi tek bir olayı ayrıntılı şekilde betimleyerek ve tek bir nedene bağlı kalmaksızın anlamaya çalışırken siyaset bilimci ise insan davranışını açıklayan düzenli yasalara ulaşma çabasıdır. Oysaki "*her akli başında tarihçinin bildiği gibi... Pek çok detay aslında atlanmakta... Detaylar ortaya çıkardıkları düzenlilikler, dönüm noktaları ve nedenler için bir araya getirilmektedir*". Bu nedenle iki disiplin arasındaki "*uyumsuzluğu istismara sevk eden, siyaset bilimcinin kendi amaçları için tarihsel çalışmadan soyutlayarak organize ve stilize ettiği tarihsel "gerçeklerin," aslında tarihçilerin... Seçimi ve inşası olduğunu anlamamasıdır.*" (Schroeder, 1997, 65-66, 68, 71). Dolayısıyla "*tarihsel anlatılar keşfedilmez,*

inşa edilir ve her tarihsel okumada kaçınılmaz bir toplumsallık ve sözde gerçeklerin belirsizliği vardır." (Lustick, 1996, 613).

Tam da bu noktada Marc Trachtenberg uluslararası ilişkiler ve tarih arasındaki ilişkiye, iki alanın kesişiminin en belirgin örneklerinden birisi olan diplomasi tarihine teorik bakış açısının nasıl fayda sağlayacağı sorusuna yanıt arayarak yaklaşır. Teori, tarihçilerin yorum yapmasına kavramsal bir çerçeve sunar. Tarihçi, ancak teoriye dayanarak "gerçeklerin konuşmasını" sağlar. Diğer bir deyişle teori, olayların zaman içerisinde nasıl bir araya geldiğini, tarihinin görmesine yardımcı olur. Bu yüzden tarih ve uluslararası ilişkiler disiplinleri birbirleriyle daha fazla etkileşime girmelidir (Trachtenberg, 2006, 11-13).

İki disiplin arasında bu şekilde bir kuramsal ortaklık kurmanın mümkün olmasına rağmen alanın en içkin ve etkili teorilerinden biri olan realizm, üstelik önde gelen isimleri arasında tarihçileri de barındırmasına rağmen iki disiplin arasındaki teorik etkileşimin en aza indirildiği yaklaşımlardan birisi olmuştur. Zira realizm olması gerekene değil, olana bakılması gerektiği taraftarıydı. Bu yüzden realizmle birlikte uluslararası ilişkiler disiplininin eksenini, hukuk ve tarihten siyaset bilimine kaymıştır. Soğuk Savaş yıllarına hâkim realizmde güvenlik ve askeri meseleler, devletin dış politikasını belirleyen ana unsur olarak tanımlanmıştır.

Realizmde devlet, anarşi ve sistem gibi kavramlar verili kabul edilmiş, devletin ya da anarşik olduğu varsayılan uluslararası sistemin hangi tarihsel bağlamlarda oluştuğu incelenmemiştir. Bu durum, geçmişte başka nasıl alternatif düzenler kurulduğu veya deneyimlendiği sorusunun sorulmasını gereksiz kılmıştır. Günümüzde var olan düzen, yani anarşik olduğu varsayılan uluslararası sistem doğal kabul edilmiş, dolayısıyla kendi tarihselliğinden soyutlanmıştır. Ancak aşağıda da ele alınacağı üzere realizmden sonra etkili olmaya başlayan uluslararası ilişkiler kuramlarının tarihsel seyrine bakıldığında İngiliz Okulu, inşacılık ve eleştirel teori gibi son dönem kuramsal çalışmaların tarihten beslendiği görülür.

Bu çalışmanın amacı da tarihin, uluslararası ilişkilerin kuramsal gelişimini çeşitlendirebilecek bir disiplin olduğunu göstermektir. Örneğin yukarıda Fernand Braudel'den bahsederken bir örneği verilen Annales Okulu; tarihi, liderler ve devletler arasındaki ilişki olarak ele alan ve siyasi tarihi diplomasi tarihine indirgeyen yaklaşımdan farklı olarak geçmişin bütüncül bir bakış açısıyla anlaşılabilirliğini belirtmiş, tarihsel çalışmalara disiplinlerarası bir boyut katmıştır. Annales Okulu'nun yükselişe geçtiği dönemde siyasi tarih gözden düşerken onun yerini devletler arasındaki iktisadi, toplumsal ve kültürel ilişkileri inceleyen uluslararası ilişkiler tarihi almıştır (Fırat, 2006, 16-19).¹

İngiliz Okulu Örneği

Aşağıda da ele alınacağı üzere, genelde pozitivismden uzaklaşan ve yorumsamacılıkla eleştirel teori gibi paradigmalardan etkilenen kuramlar, realizmin aksine tarih ve uluslararası ilişkiler disiplinleri arasında daha yakın bir ilişki kurma arayışı içerisine girmiştir. Örneğin İngiliz Okulu, 1950'lerin sonunda Amerikan uluslararası ilişkiler disiplininin davranışsalcılığın etkisi altında kalmasına ve sadece ölçülebilen davranışın bilimsel kabul edilebileceği varsayımına karşı çıkmıştır. Bu ekole göre davranışsalcılık, çok karmaşık bir yapıya sahip olan uluslararası ilişkileri basite indirgemek istiyordu.

İngiliz Okulu, tarih dışı analizlerde bulunan realizmin aksine uluslararası ilişkileri karşılaştırmalı şekilde tarihsel ve toplumsal bağlama oturarak inceleme taraftarıydı. Bu

¹ Diplomasi tarihiyle askeri tarihin yanı sıra toplumsal, iktisadi, kültürel ve psikolojik faktörleri de göz önünde bulunduran bütünlüklü bir uluslararası ilişkiler tarihi için bkz. (Uslu, 2015).

çerçevede bilimsel bilginin doğa bilimlerinde olduğu gibi nesnel olması gerektiği iddiasını reddetmiştir. Aksine İngiliz Okulu'na göre değerden bağımsız bilgi yoktur ve değerler zamana ve mekâna, hatta bireysel koşullara göre değişkenlik gösterir. Sosyal bilimciyi, incelediği toplumdaki bağımsız düşünmek imkânsızdır.

Bu çerçevede İngiliz Okulu, 1950'lerden itibaren etkili olmaya başlayan gelenekselcilik-davranışsalılık tartışmasında ilkinden yana tavır almıştır. Genellemeler ve evrensel yasalar peşinde koşan Amerikan nomotetik yaklaşımına karşın, her toplumsal durumun kendi bağlamı içerisinde değerlendirilmesi gerektiğini düşünen idiyografik yaklaşımı benimsemiştir. Pozitivizmi, deneyselciliği ve davranışsalılığı sosyal bilimlerin ruhuna aykırı oldukları gerekçesiyle reddetmiş ve tarihsel yöntemi kullanmıştır. Hipotezler oluşturup onları test ederek doğrulamak veya yanlışlamak yerine ve bu çerçevede genel kurallara ve modellere ulaşmayı hedeflemeksizin başta devlet olmak üzere en temel uluslararası ilişkiler kavramlarını tarihselleştirmiştir.

Bu bağlamda İngiliz Okulu, realizmle ortak şekilde devletin uluslararası siyasetin başat aktörü olduğunu ve uluslararası sistemin anarşik olduğunu kabul etmiştir. Liberalizmle ortak noktası ise evrensel hukuk ve ahlaki değerler çerçevesinde devletin kısıtlanabileceğini kabul etmesidir (Ergül Jorgensen, 2014, 175-176, 180-181, 183, 185-186, 188). Yani İngiliz Okulu'nda uluslararası sistem sadece çok sayıda devletin varlığı ve bir arada bulunması anlamında anarşiktir. Yoksa daimi savaş hali öngörülmez çünkü söz konusu olan sadece güç tarafından belirlenen uluslararası sistem değil, ortak değerler tarafından koruma altına alınan uluslararası toplumdur.

Bu yüzden İngiliz Okulu'nun uluslararası ilişkiler literatürüne en büyük katkısı, "uluslararası toplum" kavramını ortaya atmış olmasıdır. Kısacası İngiliz Okulu Kant'ın ebedi barış ve tek bir dünya devleti kurulabileceği yönündeki inancından uzak durarak liberal felsefeden farklılaşmıştır. Dolayısıyla devlet odaklı bir analiz yapmıştır, ancak realizmdekinin aksine İngiliz Okulu'na göre devletler her zaman çatışmacı değildir. Uzlaşma yoluna da gidebilirler. Bu sayede devletler egemen kalmaya devam edecek, ancak belirli kurallar ve normlar çerçevesinde hareket edeceklerdir. Dolayısıyla bir dünya devleti yerine, uluslararası toplum oluşacaktır.

Diğer bir deyişle realizmin daha fazla önem verdiği uluslararası sistem kavramı güvenlik, çıkar, rekabet ve savaş gibi unsurlar tarafından şekillenirken uluslararası toplum ise ortak gelenek, değer ve kurumlarca belirlenir. Bu yüzden İngiliz Okulu, realizmi sadece güç ve güvenlik gibi maddi unsurlara önem vermekle eleştirmiştir. Bunun alternatifini düşünsel alan, ahlak ve kültür gibi etmenleri de göz önünde bulundurmaktır. Bu tür hususlar üzerine odaklandıkça İngiliz Okulu, ister istemez siyasi tarihlerinin ve kültürel geçmişlerinin de devletler üzerinde bıraktığı etkiyi göz önünde bulundurma ihtiyacı hissetmiştir. Bu yüzden Tim Dunne'un da belirttiği gibi İngiliz Okulu, *"teoriyle tarihin, ahlakla iktidarın, faillikle yapının bir arada bulunduğu bir yaklaşımdır."* (Dunne, 2016, 154).

Dolayısıyla İngiliz Okulu her ne kadar epistemolojik olarak realizmle liberalizm arasında ortak bir yol bulmaya çalışsa da metodolojik olarak ise gelenekselciliği benimsemiştir. Deneyselciliği ve davranışsalılığı sosyal bilimlerin ruhuna aykırı oldukları gerekçesiyle reddetmiş ve tarihsel yöntemi kullanmıştır. Siyaset biliminin etkisinde kalan uluslararası ilişkiler teorisyenleri gibi hipotezler oluşturup onları test etmek ve bilimsel yasalara ulaşmak yerine devlet gibi uluslararası ilişkiler kavramlarını tarihselleştirmiştir. Genellemeler ve evrensel kurallar peşinde koşan nomotetik yaklaşıma karşın, her sosyal durumun kendi tarihsel bağlamı içerisinde değerlendirilmesi gerektiğini düşünen idiyografik yaklaşımı benimsemiştir. Bu yüzden İngiliz Okulu tarihsel bakış açısı sayesinde uluslararası toplumu, realizmin uluslararası sistemi gibi

durağan değil dinamik olarak tanımlamıştır (Palabıyık, 2014, 238). Örneğin alanın önde gelen isimlerinden Adam Watson'a göre uluslararası toplum, tarih boyunca hegemonya, dominyon ve imparatorluk şeklinde farklı boyutlarda karşımıza çıkmıştır (Watson, 1992).

İnşacılık

İngiliz Okulu, uluslararası ilişkilerin iki anaakım teorisi olan realizm ve liberalizm arasında bir orta yol bulmaya çalışırken tarih disiplininin etkilenen bir başka uluslararası ilişkiler teorisi olan inşacılık ise rasyonalist geleneksel teoriler ile eleştirel teori ve yorumsamacılık arasında bir orta yol bulma arayışı içerisine girmiştir (Demirtaş, 2014, 156, 158, 167-168). Diğer bir deyişle inşacılık, pozitivist ve postpozitivist teoriler arasında bir sentez oluşturmaya çabalamıştır (Firke, 2016, 209).

İnşacılık, düz gerçeklik ile sosyal gerçeklik arasında bir fark olduğunu öne sürer. Dolayısıyla gerçeklik, değiştirilemez değildir. İnsanlar kendilerinden önce ve kendi kontrolleri dışında kurulmuş bir gerçeklikte yaşamazlar. Tam aksine gerçekliği kendileri kurgularlar. Bu bağlamda inşacılık, yapı-aktör veya eden-edilen arasındaki ikilemi reddeder. Her iki unsurun karşılıklı olarak birbirini inşa ettiğini öne sürer. Bu noktada Giddens'in "yapılanma" (*structuration*) teorisinden etkilendiğini söylemek mümkündür. Çünkü hem aktör bazlı analizlere, yani iradeciliğe hem de realizm gibi yapı ve sistem bazlı analizlere, yani determinizme karşı durur.

Bu minvalde inşacılık, yapı kavramının kurucu etkisi üzerine odaklanır. Yani yapı kavramını insanın irade ve davranışlarını kısıtlayıcı bir unsur olarak ele almaz. Aksine yapı kavramı insanın irade ve davranışlarına, inandığı değer ve normlara şekil verir, onları inşa eder. Bu yüzden inşacılık, nedensel değil oluşturucu bir teoridir. Nedensel teorilerde birbirinden bağımsız değişkenler arasında tek yönlü etkileşim söz konusuken oluşturucu teoriler yapılandırma kavramında olduğu gibi aktör ve yapı gibi ikiliklerin birbirini sürekli yeniden kurduğuna dikkat çeker.

İnşacılık kültürel değerlerin, kimliğin ve tarihin günümüzde uluslararası ilişkiler alanında yaşanan gelişmeleri etkilediğini öne sürerek İngiliz Okulu'yla benzerlik taşır. Ancak realizme daha yakın duran İngiliz Okulu'na göre devletler çıkarlarına geldiği için işbirliği yapmayı seçerken (Ergül Jorgensen, 2014, 181) inşacılıkta ise kimlikleri ve kültürel değerleri gereği ahlaki olarak işbirliği yapmayı tercih ederler. Yani inşacılık devletlerin sadece çıkar eksensel değil, aynı zamanda bir takım değer ve normları da göz önünde bulundurarak hareket ettiğini iddia eder.

Bu nedenle inşacılığın 1980'lerin sonundan itibaren ön plana çıkmaya başlaması tesadüf değildir. Zira inşacılık ile birlikte kimlik konusuna odaklanılmasının nedenleri arasında 1980'lerin ikinci yarısında Gorbaçov ile başlayan ikinci yumuşama dönemi etkili olmuştur. Özellikle Soğuk Savaş'ın bitmesi sonrasında ise etnik ve dini çatışmaların artması, kimlik konusunun, dolayısıyla da inşacılığın önem kazanmasını sağlamıştır. Kimliklerin inşası konusunda ise bu teori günümüz uluslararası politikasındaki gelişmeleri anlamak için ister istemez tarihsel bir bakış açısı geliştirmek zorunda kalmıştır.

İnşacılıkta devletler rasyonel olmaktan öte her şeyden önce sosyal varlıklardır ve uluslararası politikaya bakış açıları da birbirlerine yönelik algıları tarafından belirlenir (Özev, 2013, 489, 515). İçerisinde hareket ettikleri bu toplumsallık, devletlerin dış politika analizini yaparken uluslararası ilişkiler çalışanlarını tarihsel bir perspektif geliştirmeye itmiştir. Zira realizmin aksine devletlerin güç ve güvenlik tarafından şekillenen aynı çıkar kalıpları çerçevesinde benzer şekilde hareket etmesi beklenemez. Tam aksine devletlerin davranışı, kendi tarihsel ve toplumsal bağlamı içerisinde birbirleriyle etkileşim içerisinde incelenmelidir.

Bu bağlamda inşacılığın uluslararası ilişkiler literatürüne getirdiği en önemli katkılardan birisi, realizm gibi başat teoriler tarafından kullanılan anarşi gibi temel kavramları tarihsel olarak sorgulamış olmasıdır. Buna göre inşacılık, realizmin aksine anarşik uluslararası sistem kavramını verili ve olağan bir unsur olarak ele almak yerine liderler ve siyasetçiler gibi bireysel aktörler tarafından alınan siyasi kararları meşrulaştırmak için kurgulandığını savunmuştur. Bu yüzden uluslararası sistem biz onun anarşik olduğunu düşündüğümüz ve varsaydığımız için öyledir. Dolayısıyla bu algı değiştiği zaman uluslararası sistem de farklı bir şekilde tanımlanabilecektir. Yani realizmin varsaydığı anarşik uluslararası sistem aslında sosyal olarak inşa edilmektedir (Wendt, 1992).

İnşacılığa göre devletler anarşi kavramı sayesinde yapay bir iç-dış ayrımı yaratmakta ve bu sayede anarşik uluslararası sistemdeki dış tehditlere karşı iç siyasette kontrol sağlamaktadır. Bu çerçevede düşünüldüğünde gerek genel olarak dış politika gerekse özelde güvenlik politikaları, aslında bu tür yapay ayrımlar üzerinden devleti bizzat kurgulamaktadır. Kısacası inşacılığa göre dış politika, önceden kurulmuş devletlerin diğer devletlerle diplomatik ilişkilerini düzenlerken kullandıkları bir araç olmaktan ziyade devletleri ve onların kimliklerini bizzat oluşturan ve şekillendiren kurucu bir öge olarak ele alınmaktadır (Demirtaş, 2014, 162). Yani devletler sosyal varlıklardır ve içerisinde buldukları sosyal ortamın değer ve normlarından etkilenerek karar verirler.

Tam da bu yüzden uluslararası ilişkilerde değişim mümkündür, ancak bunun için önce devletlerin kimlik ve fikirlerinin değişmesi gerekir. Bu durum önce çıkarlarda bir değişime, çıkarlardaki değişim devlet politikalarında, devlet politikalarındaki değişim de uluslararası sistemde dönüşüme neden olacaktır. Çünkü devletler tek değil, birden fazla kimliğe aynı anda sahip olabilirler. Bu da onları diğer devletlerle sosyalleştikçe değişime ve etkileşime daha yatkın kılmaktadır. Değişim odaklı bu bakış açısı ise beraberinde tarihsel bir bakış açısını getirir. Bu sayede bir devletin dış politikası ile kimliği arasında paralellik kurulur. Kimliğin kuruluş aşamasında daha çok devletin dış politikası ve çıkarları kimliğin kurucusu olurken devletin kimliği oturduktan sonra ise bu kez daha çok kimliği dış politikasını belirlemeye başlar.

Benzer şekilde Richard Ashley de iç-dış ayrımı sayesinde dış politikanın ve dolayısıyla da uluslararası sistemin anarşik yapısından ötürü sorunlu bir alan olarak tanımlanırken iç politikanın ise sorunsuz olduğu varsayımının yapıldığını iddia eder (Keyman, 2000, 185-186). Bu çerçevede iç-dış ayrımı üzerine kurulu realist teori, aslında modern anlamdaki egemen ulus-devletin meşruiyet zeminini oluşturmuştur (Cankurtaran, 2015, 410). Oysa Ashley'e göre devlet dediğimiz olgu ve bu kurumsal yapının uyguladığı iç politikanın kendisi de aslında bizzat bir siyasi rekabet, iktidar mücadelesi ve çatışma alanı olarak ele alınmalıdır. Nitekim iç politikadaki ayrışmalar dış politikaya da yansımakta, keza benzer şekilde dış politikadaki gelişmeler de iç politikada muhalif görüşlere neden olabilmektedir. Bu yüzden uluslararası politikayı ve dış politika yapım süreçlerini anlamak için devletlerin geçmişi, siyasi kültürü ve toplumsal hafızası ve tüm bunların zaman içerisinde tarihsel olarak nasıl şekillendiğini göz önünde bulundurmak gerekir.

Neoklasik Realizm

Neticede realizm de bu tür teorik yaklaşımlardan gelen eleştiriler sonucunda kendi içerisinde revizyona girerek neoklasik realizm ile devletin kendi içerisinde bütünleşik bir kavram olarak ele alınmasından uzaklaşmış; iç politikadaki gelişmelerin de dış politika yapım süreci üzerine etki edebileceğini göz önünde bulunduran yeni bir bakış açısı geliştirmiştir. Bu bağlamda neoklasik realizm, devlet içi çıkar çatışmasına dikkat çekerek klasik realizmden uzaklaşmıştır.

Hem Hans Morgenthau'nun klasik realizminin hem de Kenneth Waltz'un yapısalcı realizminin ötesine geçerek dış politika analizinde iç faktörlerin de devreye girdiğini savunmuştur.

Bu gelişmelerde yapısalcı realizmin, Sovyetler Birliği'nin çöküşünü ve Soğuk Savaş'ın sonlanmasını öngörememesi ve açıklayamaması da etkili olmuştur (Arı, 2012, 202-203; Balcı ve Kardaş, 2014, 131; Demirtaş, 2014, 156). Neticede Doğu Bloğu ülkeleri iki blok arasında vuku bulan bir savaşla değil, siyasi ve ekonomik nedenler gibi çok büyük oranda iç siyaset ile alakalı meseleler yüzünden çökmüştür. Siyasi anlamda demokrasi ve özgürlük eksikliği, rejimin halkın gözündeki meşruiyetini çürütmüştür. Üstelik 20. yüzyılın sonlarına doğru artık Sovyet toplumunun demografik yapısı da değişmeye başlamış; eğitilmiş kent nüfusunun sayısı artmıştır. Çarlık Rusya'sını, hatta II. Dünya Savaşı yıllarının zorlu koşullarını hatırlamayan yepyeni bir nesil ortaya çıkmıştır.

Ekonomik olarak ise planlı ekonomi çerçevesinde sanayinin öngörülen miktarda üretim yapmasının beklenmesi, kaliteli mal ve nitelikli üründen çok nicelik üzerine yoğunlaşılmasına ve bu yüzden uzun vadede Rusya'nın teknolojik olarak geri kalmasına neden olmuştur. Sovyetler Birliği yıkıldıktan sonra bu tür iç faktörler temel alınarak yapılan yorum ve açıklamalar, neoklasik realizmin ne geleneksel realizmin devleti tekil bir aktör olarak tanımlamasını ne de yapısalcı realizmin uluslararası sistem üzerine vurgu yapmasını kabul ettiğini göstermiştir. Bunun yerine iç dinamiklerin de uluslararası politikadaki dönüşümleri tetiklemekte etkili olabileceği göz önünde bulundurulmaya başlanmıştır. İç dinamiklerin analizi ise devletlerin siyasi, iktisadi, toplumsal ve kültürel yapısını anlamak için tarihsel bir analiz yapılmasını gerektirmiştir.

Postyapısalcılık

İngiliz Okulu'nun aksine sadece metodolojik olarak değil, epistemolojik olarak da yorumsamacı yaklaşımdan etkilenen uluslararası ilişkiler kuramları da tarihsel yöntemi benimsemiştir. Yorumsamacılık, postmodern yaklaşımların etkisinde kalarak pozitivizmin evrensel ve nesnel bilgiye erişim iddiasını bir kenara bırakarak çokanlamlılığı ve çokkültürlülüğü savunmuştur. Örneğin bu bağlamda sömürgeciliğin tasfiyesiyle birlikte postkolonyal teoriler yükselişe geçmiştir. Benzer şekilde çokkültürlülük ve yerel kimliklere duyulan ilgi, dünya güç dengelerinde değişen parametreleri, örneğin Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan çokkutupluluğu ve küreselleşen ekonomi ve siyaseti yansıtmıştır.

Bu bağlamda gündeme gelen yorumsamacılık, farklı bakış açılarına sahip insanların olayları ve olguları nasıl farklı yorumladıkları ve anlamlandırdıkları üzerine yoğunlaşmıştır. Bu yüzden bir olay ya da olgunun anlamını, onu belirli bir toplumsal mekân ve tarihsel bağlama oturtarak anlamaya çalışmıştır. Hidemi Suganami'nin "açıklamanın bağlamsallığı" kavramı adı altında anlatmaya çalıştığı gibi, yorumsamacılığa göre "açıklamanın içerisinde gerçekleştiği koşullara bağlı olarak farklı açıklamalar yapılabilir çünkü açıklama için olarak toplumsal bir eylemdir." (Suganami, 2008, 337).

Bu noktada yorumsamacılıktan etkilenen ve Aydınlanma felsefesinin akıl yoluyla evrensel bilgiye ulaşma anlayışına karşı çıkan postyapısalcılığa göre modernizm, beraberinde bireysel özgürleşme getirmekten ziyade insanlar üzerinde yeni tahakküm mekanizmaları kurmuştur. Farklılıklar yerine tekdüze düşünce kalıplarını ön plana çıkartan bu tahakküm, postyapısalcılara göre söylem üzerinden kurulmuştur (Kolasi, 2014, 299-300). Dolayısıyla postyapısalcılığı inşacılıktan ayıran en temel unsur, ilkinin dilin ve söylemin kurucu gücüne inanmasıyken ikincisinin yukarıda da ele alındığı gibi daha çok kültür ve kimlikler gibi toplumsal faktörlere önem vermesidir (Küçük, 2014, 357).

Postyapısalcılara göre söylem, gerçekliği kurgular; bu yüzden evrensel, tek ve tutarlı bir gerçeklik yoktur. O yüzden söylemi oluşturan metinlerden ziyade okuyucu ve dinleyicilerin görüşleri dikkate alınmalıdır. Çünkü metnin anlamını, yazardan çok okuyucu belirler (Ongur, 2013, 527, 530). Birden fazla okuyucu ve dinleyici olduğu için metinlerin birbiriyle çelişen, tutarsız, birden fazla anlamı vardır (Smith, 1999, 153, 157). Bu yüzden yazar, modernizmin varsaydığı gibi otorite kaynağı değildir; yazar, artık ölmüştür (Barthes, 1977, 142-148).

Yapısöküm adı verilen bu yöntemde postyapısalcılık metni değil, okuyucuyu aktör olarak ele almış; okuyucuya aynı metinden farklı anlamlar çıkartma olanağı tanımıştır (Kardaş ve Erdağ, 2014, 388-389). Yani yapısökümü, bir metin içerisinde var olan çelişkili anlamların ortaya çıkartılmasını hedefler. Yazarın metni ne zaman ve ne için yazdığından çok, okuyucunun bugün o metni okurken neden belirli anlamlar çıkardığı araştırılmıştır. Bu bağlamda postyapısalcılığın uluslararası ilişkilere yaptığı en önemli katkı, alana içkin anarşi ve düzen gibi ikilikleri sorgulamasıdır. Postyapısalcılar bu ikiliklerin gerçeği yansıtmadığını, aksine gerçeği yapay olarak kurguladığını ifade etmiştir. Bu tür ikiliklerle ilgili sorun, kimin tarafından neye göre tanımlandıklarıdır (Campbell, 2016, 252; Ağcan, 2014, 87; Kardaş ve Erdağ, 2014, 388-389; Ongur, 2013, 528-530; Cankurtaran, 2015, 400).

Örneğin postyapısalcı yaklaşıma göre realizmin devlet merkezli yapısı, beraberinde bazı sorunlar getirmiştir. Devletin akılcı ve çıkarı peşinde koşan bir aktör olarak tanımlanması, tüm devletler arasında bir benzerlik kurmuştur. Bu çerçevede yukarıda da değinildiği üzere klasik realizme göre devletin iç dinamikleri ve toplumsal yapısı, siyasi geçmişi ve tarihsel arka planı onun dış politikasını belirlemez. Çünkü söz konusu olan uluslararası politika olduğunda tüm devletler çok büyük oranda ulusal çıkar, güç ve güvenlik gibi kavramlar tarafından şekillenen aynı ya da benzer saiklerle hareket eder.

Ancak devletin bu şekilde tarihselliğinden soyutlanması, sadece zaman açısından değil mekân açısından da sorunlu bir durum teşkil etmiştir. Tarihdışı bir modern ulus-devlet tanımı, aynı zamanda yukarıda inşacılıktan bahsederken de ele alındığı gibi keskin bir iç-dış politika ayırımına dayandırılmıştır. Oysa bu analiz, sadece günümüzde değil eskiden de emperyal zihniyetle hareket eden ve klasik anlamda yayılmacı olmasa da ülkesellik (*territoriality*) anlayışı dışında davranan devletlerin dış politikasını açıklamakta yetersiz kalır.

Örneğin özellikle son yıllarda küreselleşmenin de etkisiyle egemenlik kavramı derin bir sorgulama içerisine girmiştir. 1618-1648 yılları arasında devam eden Otuz Yıl Savaşları'nı sonlandıran Vestfalya Anlaşması sonrasında gelişen devletlerin egemenliği ve bağımsızlığı fikri, beraberinde devletlerarası eşitliği ve iç işlerine müdahale edilmemesi ilkesini getirirken küreselleşen dünyada uluslararası barış ve güvenlik ile insan hakları gibi kavramlar gündeme geldikçe egemenlik kavramı esneklemeye başlamıştır. Günümüzde normatif uluslararası ilişkiler teorileri tarafından insani müdahale ve koruma hakkı¹ gibi yeni fikir ve uluslararası politika araçları gündeme getirilmektedir. Bu yüzden uluslararası ilişkilerin bugün halen başat aktörü olarak ele alınan devlet kavramının tarihselliği içerisinde ele alınması, uluslararası ilişkiler yazınında sadece zaman değil mekân açısından da yeni tasarımların ortaya çıkmasını olanaklı kılabilir.

¹ Bu noktada bu kavramların özellikle neo-Gramsciyen uluslararası ilişkiler teorisyenleri tarafından küresel güçlere yeni hegemonik araçlar sunmakla eleştirildiğini ve devletlerin egemenliği argümanı üzerine kurulu olan uluslararası hukuk açısından sorun yaratıp yaratmadıkları konusunda da üzerinde henüz uzlaşmaya varılmamış bir tartışma olduğunu unutmamak gerekir (Nardin, 2013: 389). Ayrıca devletler arasında var olan güç eşitsizliğinin, insani koruma ya da koruma sorumluluğu gibi kavramların bütün ülkelere aynı şekilde uygulanmasını engellediği eleştirisi getirilmektedir (Oğuzlu, 2014, 209-210).

Tarihsel Yöntem

Yukarıda da değinildiği gibi yorumsamacılıktan etkilenen postyapısalcılığa göre evrensel bilginin yokluğunda tarihsel analiz ve yöntem önem kazanmıştır. Yorumsamacılıkta olumsal (*contingent*), tarihsel, yerel ve tikel olana önem verilmiştir. Ancak postyapısalcılıkta tarih, teleolojik olarak ele alınmaktan ziyade tarihsel devamsızlıklara (*discontinuity*) dikkat çekilmiştir. Geçmişe değil bugüne odaklı bir tarihsel inceleme yapılmıştır (Campbell, 2016, 250).

Bu bağlamda postyapısalcılar yapısöküme ek olarak bir başka tarihsel yöntem daha geliştirmiştir. Buna göre tarih, geçmişten bugüne düz bir çizgide doğrusal olarak ilerleyen bir bakış açısıyla değil, tarihsel kırılma ve kesintileri ön plana çıkartan soybilim olarak ele alınmıştır. Aranan, geçmişte yaşanan hakikat değil, bugün ondan çıkartılan anlam ve yorumlardır (Ongur, 2013, 529). Geçmişçi açıklamaya çalışan tarihçilerin aksine, postyapısalcılar onu "sorunsallaştırmaya" ve içerisinde barındırdığı önyargıları, varsayımları ve siyasi amaçları ortaya çıkartmaya çalışmıştır (Smith, 1999, 149, 154).

Kısacası soybilimle, bugün doğal ve olağan kabul edilen pek çok unsurun tarihsel olarak nasıl ön plana itildiği ve alternatiflerinin nasıl unutturulduğu ortaya konulmuştur. Soybilim, doğrusal bir zaman çizgisinde ilerleyen teleolojik tarih anlayışını reddederek o çizginin dışında kalan karşı-tarihleri yazmıştır (Arı, 2014, 30-31). Şimdiki zamanı, ne tür siyasi pratik ve uygulamaların ürettiğini ortaya çıkartmıştır. Lineer çizgide ilerleyen tek bir tarih anlayışı yerine, aynı anda birbirinden bağımsız olarak var olabilen farklı tarihsel anlamların varlığını ortaya koymuştur (Ongur, 2014, 232-233). Tek bir olay ya da tarihsel gelişme, çok farklı kesimler tarafından çok farklı şekillerde deneyimlenmekte ve yaşanmaktadır. Kısacası soybilim sayesinde postyapısalcılar bugünün tarihini yazmayı amaçlamıştır (Devetak, 2013, 246-251; Keyman, 2000, 175; Smith, 2015, 339-340; Kardaş ve Erdağ, 2014, 387-388; Cankurtaran, 2015, 396, 405). Şimdinin tarihi, var olan düzenin neden normal karşılandığını sorgulamıştır (Kolasi, 2014, 312).¹

Bu çerçevede düşünüldüğünde postyapısalcılık aslında meta-teorik bir yaklaşımdır (Campbell, 2016, 243). Uluslararası ilişkilere katkısı kuramların kuramını, yani kuramların ardında yatan varsayımları sorgulamasıdır. Rob Walker'ın da belirttiği gibi "*elverişli oldukları için neredeyse hiç düşünmeden kullandığımız kategori ve kavramlar, doğal ve kaçınılmaz görünmeye başlamakta, onların tartışmalı tarihi unutulmaktadır.*" (Walker, 1989, 172). Bu yüzden postyapısalcılık, pozitivist paradigmanın aksine kesin sonuçlara varmak yerine sorular sorar. Dolayısıyla postyapısalcılığın uluslararası ilişkilere katkısı, disiplinin sadece ampirik ve güncel olayları incelemekle yetinmemesi ve devlet, egemenlik, güvenlik, anarşi, sistem ve çıkar gibi temel kavramlarının tarih içerisinde günümüzdeki anlamlarına nasıl kavuştuğunu sorgulamasıdır. Bu bakış açısına göre "*tarih günümüzle alakalı bir durum karşısında hatırlandığı için... Bir bilgi deposu olmaktan ziyade aslında kendimizle bir yüzleşmedir.*" (Kratowich, 2006, 15). Zira olaylar, yaşandığı için değil hatırlandığı için gerçektir (Devetak, 2013: 248).

¹ Ancak bu teorisyenlere getirilen eleştiri, analizlerinde ekonomik faktörleri göz ardı etmeleridir. Diğer bir deyişle postmodern yöntemlerle devleti ve uluslararası ilişkiler literatürünü yapısökümüne ve soykütüksel analize tabi tutmalarının, neden kendi yazdıkları dönemde popülerlik kazandığını sorgulamazlar. Oysa ki eleştirmenler postmodernizm ile küreselleşme arasında var olan bağlantının altını çizer. Gerçekten de farklılıkların ve yerelliğin altını çizen küreselleşme ile devlet ve uluslararası sistem gibi büyük anlatıları reddeden postmodern analizler arasında bir bağ olmadığını iddia etmek zordur. Kısacası uluslararası ilişkilerdeki postmodern analizler kendilerinden önceki uluslararası ilişkiler teorilerini ve devlet gibi temel kavramları tarihselleştirse de kendi yazdıkları metinleri tarihsel bağlamına oturtmazlar (Keyman, 2000, 193).

Sonuç Yerine

Yukarıdaki sayfalarda özellikle İngiliz Okulu, inşacılık ve postyapısalcılık bağlamında yürütülen tartışma sonucunda uluslararası ilişkiler disiplininin tarihten faydalanmasını gerektiren belki de en önemli neden olarak uluslararası ilişkilerin kendi yönteminin olmaması sayılabilir. Kendi kavramlarını, kuramlarını ve yazınını diğer sosyal bilim dallarından ayrı olarak oluşturabilmeyi başarabilmiş olan uluslararası ilişkiler disiplini, kendine has bir yöntem geliştirme konusunda ise ne yazık ki eksik kalmıştır. Örneğin sosyal bilimler içerisinde etnografi ve antropoloji ya da saha araştırması ve sosyoloji arasında kurulduğu gibi herhangi bir yöntem ile uluslararası ilişkiler arasında yakın bir bağ oluştuğunu söylemek zordur. Bununla da alakalı olarak özellikle ülkemizde yüksek lisans seviyesinde yapılan tez çalışmalarında, öğrencilerin araştırdıkları konuyla ilgili olarak literatür taraması yaparak başkalarının vardığı sonuçları tekrarlamaktan öteye geçmekte zorlandıkları görülmektedir. Bu durum da akademi dünyası ile dış politika yapımcıları arasında ileriye dönük kapsayıcı ilişkiler kurulmasını zorlaştıran unsurlardan birisidir. Ancak tek başına olmasa da belki tarihsel yöntem bu eksikliği kapatmanın yollarından biri olabilir.

Steve Yetiv'in de belirttiği gibi tarih ve uluslararası ilişkiler disiplinlerinin bir araya getirildiği bütünlük bir yaklaşım, tarihin uluslararası ilişkilere yönetsel anlamda katkıda bulunmasını sağlayacaktır. Her şeyden önce tarih, uluslararası ilişkilerin değişimi anlama ve kuramsallaştırmasını sağlayabilir. Uzun erimli bir tarihsel analiz yapılması, uluslararası ilişkiler çalışanları tarafından göz ardı edilen nedensel ilişki ve bağlantıları ortaya koyarak alanın bilimselleşmesine katkı sunabilir. Bu bakış açısı sadece uzun erimli analizler yapılmasını değil, aynı zamanda genel olarak devlet odaklı bir mekânsal bakış açısına sahip uluslararası ilişkiler çalışanlarının geçmişte var olmuş başka devlet modelleri keşfederek karşılaştırmalı çalışmaların da zenginleşmesini sağlayabilir (Yetiv, 2011, 95).

Bu durum, en açık örneklerinden birisini İngiliz Okulu'nda gördüğümüz üzere, uluslararası ilişkilerin ve siyasi tarihin veya diploması tarihinin Avrupa-merkezli bir bakış açısından uzaklaşmasına da yardımcı olabilir (Watson, 1992). Tarih ve uluslararası ilişkiler arasındaki yönetsel etkileşim bu sayede ikincisinin teoriden uzaklaşmasına değil, tam aksine daha da kuramsallaşmasına katkı sunabilir. Tek başına olmasa da güncel olayları araştırmak için kullanılacak saha araştırmasına ve literatür taramasına ek olarak tarihsel-karşılaştırmalı yöntem de uluslararası ilişkiler çalışanları tarafından daha sık kullanılan bir metodoloji haline gelebilir.

Sonuç olarak bu sayede tarih ve uluslararası ilişkiler arasındaki ilişki sadece kuramların doğrulanmasında tarihsel bilgi ve verilerden yararlanma ya da bazı teorilerin kökenlerini tarihte arama gibi araçsal diyebileceğimiz bir bağlamdan, ortak teorilerin, analiz düzeylerinin ve ortak bir bilimsel yöntemin kullanılması şeklinde daha sağlam bir zemine taşınabilir ve böylelikle çok daha içkin bir anlam ifade ederek gerçek manada bir disiplinlerarası boyut kazanabilir.

Bu noktada son olarak tarih ve uluslararası ilişkiler disiplinleri arasında bir ortaklık kurma arayışının, sadece akademisyenleri ilgilendiren teorik bir tartışma olmadığını da altını çizmekte fayda vardır. Her ne kadar makalenin son kısımları daha yönetsel bir zemine kaymış olsa da ilk bölümlerde de belirtildiği üzere bu iki disiplinin bir araya getirilme çabası, uygulamada dış politika yapım süreci üzerinde de çeşitli etkileri olabilecek bir birlikteliktir. Zira daha önce de belirtildiği gibi devletler arasında kurulan ilişkiler göz önünde bulundurulduğunda geçmişe ve tarihsel ortaklıklara yönelik referanslarda bulunmak, dış politika yapım sürecini hem kolaylaştıracak hem de daha sağlam bir zemin üzerinde ilerlemesini sağlayacaktır.

Kaynakça

- Ağcan, M. A. 2014. Sosyal Bilimler Felsefesi ve Uluslararası İlişkiler Teorisi. Balta, E. (der.). *Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arı, T. 2012. *Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*. Bursa: MKM Yayınları.
- Arı, T. 2014. Uluslararası İlişkilerde Büyük Tartışmalar ve Post-Modern Teoriler. Arı, T. (der.). *Postmodern Uluslararası İlişkiler Teorileri 2: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar*. Bursa: Dora Yayınları.
- Aydın E., Kurubaş E. ve Özdemir, H. 2015. Bir Yöntem Sorunu: Tarihsel Yaklaşımların Uluslararası İlişkilerin Kuramsallaşmasına Etkisi ve Türkiye'deki Yansımaları. *Yöntem, Kuram, Komplo*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Balcı, A. ve Kardaş, T. 2014. Realizm. Kardaş, Ş. ve Balcı, A. (der.). *Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Barthes, R. 1977. The Death of the Author. *Image, Music, Text*. Londra: Fontana Press.
- Braudel, F. 2019. *II. Felipe Döneminde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası*. 3 Cilt. Kılıçbay, M. A. (çev.). İstanbul: Doğu Batı Yayınları.
- Campbell, D. 2016. Postyapısalcılık. Dunne, T. (der.). *Uluslararası İlişkiler Teorileri: Disiplin ve Çeşitlilik*. Kelekçi, Ö. (çev.). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları.
- Cankurtaran, B. S. 2015. Postyapısalcı Yaklaşımlar ve Uluslararası İlişkiler. Turan, S. ve Özkural Köroğlu, N. (der.). *Uluslararası İlişkilerde Teoriden Pratiğe Güncel Yaklaşımlar*. Bursa: Dora Yayınları.
- Demirtaş, B. 2014. İnşacılık. Kardaş, Ş. ve Balcı, A. (der.). *Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Devetak, R. 2013. Postyapısalcılık. Burchill, S. ve Linklater, A. (der.). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. Ağcan, M. A. ve Aslan, A. (çev.). İstanbul: Küre Yayınları.
- Dunne, T. 2016. İngiliz Okulu. Dunne, T. (der.). *Uluslararası İlişkiler Teorileri: Disiplin ve Çeşitlilik*. Kelekçi, Ö. (çev.). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları.
- Elman C. ve Elman, M. F. 1997. Diplomatic History and International Relations Theory: Respecting Difference and Crossing Boundaries. *International Security*, 22 (1).
- Elman C. ve Elman, M. F. 2008. The Role of History in International Relations. *Millennium*, 37 (2).
- Ergül Jorgensen, F. A. 2014. İngiliz Okulu. Kardaş, Ş. ve Balcı, A. (der.). *Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Faroqi, S. 2017. *Osmanlı İmparatorluğu ve Etrafındaki Dünya*. Berktaş, A. (çev.). İstanbul: Alfa Yayınları.

- Faroqhi, S. ve Fleet, K. 2016. *Türkiye Tarihi, 1453-1603: Bir Dünya Gücü Olarak Osmanlı İmparatorluğu*. Üçpınar, B. (çev.). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Fırat, M. 2006. Dünyada Siyasi Tarih Disiplininin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi. Erdem, G. (der.). *Türkiye'de Siyasi Tarihin Gelişimi ve Sorunları Sempozyumu*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi.
- Firke, K. M. 2016. İnşacılık. Dunne, T. (der.). *Uluslararası İlişkiler Teorileri: Disiplin ve Çeşitlilik*. Kelekçi, Ö. (çev.). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları.
- Goffman, D. 2014. *Osmanlı Dünyası ve Avrupa: 1300-1700*. Tansel, Ü. (çev.). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Gülsunar, E. 2018. Fernand Braudel: Yapısal Tarih. Yalvaç, F. (der.). *Tarihsel Sosyoloji ve Uluslararası İlişkiler*. Ankara: Nika Yayınevi.
- Haber, S. H., Kennedy, D. M., Krasner, S. D. 1997. Brothers Under Skin: Diplomatic History and International Relations. *International Security*, 22 (1).
- International Studies Association (ISA). (t.y.). Historical International Relations Section (HIST). Erişim: 13 Şubat 2020. <https://www.isanet.org/ISA/Sections/HIST>
- İnalçık, H. 2017. *Osmanlı ve Avrupa: Osmanlı Devleti'nin Avrupa Tarihindeki Yeri*. İstanbul: Kronik Kitap.
- Kardaş, T. ve Erdağ, R. 2014. Postyapısalcılık ve Uluslararası İlişkiler. Gözen, R. (der.). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karpat, K. 2016. *Osmanlı ve Dünya: Osmanlı Devleti ve Dünya Tarihindeki Yeri*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Keyman, F. 2000. *Küreselleşme, Devlet, Kimlik / Farklılık: Uluslararası İlişkiler Kuramını Yeniden Düşünmek*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Kolasi, K. 2014. Uluslararası İlişkilerde Postyapısalcılığın Katkıları ve Sınırları. Şahin, M. ve Şen, O. (der.). *Uluslararası İlişkiler Teorileri: Temel Kavramlar*. Ankara: Kripto Yayınları.
- Kratochwil, F. 2006. History, Action and Identity: Revisiting the Second Great Debate and Assessing its Importance for Social Theory. *European Journal of International Relations*, 12 (1).
- Kurubaş, E. 2008. Türkiye'de Uluslararası İlişkiler Yazınında Tarihsel Olguculukla Disiplinlerarasılığın Analitik Yaklaşımına Etkisi ve Türkiye Uygulaması. *Uluslararası İlişkiler*, 5 (17).
- Küçük, M. 2014. Uluslararası İlişkilerde Sosyal İnşacılık. Gözen, R. (der.). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Lustick, I. 1996. History, Historiography and Political Science: Multiple Historical Records and the Problem of Selection Bias. *American Political Science Review*, 90 (3).
- Nardin, T. 2013. Uluslararası Siyaset Teorisi. Burchill, S. ve Linklater, A. (der.). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. Ağcan, M. A. ve Aslan, A. (çev.). İstanbul: Küre Yayınları.
- Oğuzlu, T. 2014. Uluslararası Siyasal Teori. Gözen, R. (der.). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Ongur, H. Ö. 2013. Uluslararası İlişkilerde Postyapısalcı Yaklaşımlar ve Anarşinin Yapı Sökümü. Çomak, H. ve Sancaktar, C. (der.). *Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Ongur, H. Ö. 2014. Post-Yapısalcılık. Kardeş, Ş. ve Balcı, A. (der.). *Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Özev, M. H. 2013. Eleştirel Teori Olarak Konstrüktivizm. Çomak, H. ve Sancaktar, C. (der.). *Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Özkan, F. 2019. Uluslararası İlişkilerde Disiplinlerarası Yaklaşım: Tarih ve Teori Üzerine Bir Değerlendirme. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 61 (16).
- Palabıyık, M. S. 2014. İngiliz Okulu. Gözen, R. (der.). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Reus-Smit C. 2008. Reading History Through Constructivist Eyes. *Millennium*, 37 (2).
- Roberts G. 2006. History, Theory and the Narrative Turn in International Relations. *Review of International Relations*, 32 (4).
- Schroeder, P. 1997. History and International Relations Theory: Not Use or Abuse, but Fit or Misfit. *International Security*, 22 (1).
- Smith, S. 2015. Tarihsel Sosyoloji ve Uluslararası İlişkiler Kuramı. Hobden, S. ve Hobson, J. (der.). *Uluslararası İlişkilerin Tarihsel Sosyolojisi*. Lüleci Karadere, M. (çev.). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları.
- Smith, T. 1999. *History and International Relations*. Londra ve New York: Routledge.
- Suganami, H. 2008. Narrative Explanation and International Relations: Back to Basics. *Millennium*, 37 (2).
- Trachtenberg, M. 2006. Theory and Diplomatic History. *Historically Speaking*, 8 (2).
- Turan, N. S. 2015. *İmparatorluk ve Diplomasi: Osmanlı Diplomasinin İzinde*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Uslu, A. 2015. Diplomasi Tarihinin Ötesi: Uluslararası İlişkiler Tarih Yazımında Fransız Ekolü. *Uluslararası İlişkiler*, 11 (44).
- Walker, R. 1989. History and Structure in the Theory of International Relations. *Millennium*, 18 (2).
- Watson, A. 1992. *The Evolution of International Society: A Comparative Historical Analysis*. New York: Routledge.
- Wendt, A. 1992. Anarchy Is What States Make Of It: The Social Construction of Power Politics. *International Organization*, 46 (2).
- Yalvaç F. 2013. Tarihsel Sosyoloji ve Uluslararası İlişkiler: Jeopolitik, Kapitalizm ve Devletler Sistemi. *Uluslararası İlişkiler*, 10 (38).
- Yalvaç F. 2018. *Tarihsel Sosyoloji ve Uluslararası İlişkiler*. Ankara: Nika Yayınevi.
- Yetiv, S. 2011. History, International Relations, and Integrated Approaches: Thinking About Greater Interdisciplinarity. *International Studies Perspectives*, 12.